

φιλολογία

Η ομηρική κοινωνία και ο διονυσιακός θιασος

Η αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο λογοτεχνικό
δημιούργημα και στα ιστορικά συμφοροζόμενα

Richard Seaford

**Αναπόδοση και Τελεουργία. Ο Όμηρος και η τραγωδία
στην αναπτυσσόμενη πόλη-κράτος**

Μετάφραση Βάιος Λιαπής, Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος
Εθνικής Τραπέζης, 2003, σελ. 683, τιμή 28,85 ευρώ

Του **ΑΝΔΡΕΑ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ**

Η μετάφραση στη γλώσσα της περιποδότητας μονογραφίας του Seaford σχετικά με το αναποδοτικό και τελεουργικό υπόβαθρο των ομηρικών επών και της αττικής τραγωδίας αποτελεί αναμφισβήτητα σημαντικό γεγονός στον τομέα της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας. Για άλλη μια φορά το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να προσφέρει στο ευρύτερο ελληνικό κοινό, σε επιμελημένη έκδοση και προστιμής, το έργο ενός έγκριτου ξένου ερευνητή της κλασικής γραμματικής μας. Ο ογκώδης, αλλά μεστός ουσίας, τόμος παρουσιάζει με τρόπο εποπτικό και σφρόδον ερμηνευτικό τις ποικίλες εκφάνσεις της αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στο λογοτεχνικό δη-

μιούργημα και στα ιστορικά συμφοροζόμενα και υποδηλούμενά του.

Το πολιτικό και θρησκευτικό υπόστρωμα

Στην προσπάθειά του να αναδείξει τη σπουδαιότητα του πολιτικού και θρησκευτικού υποστρώματος στον Όμηρο και στην τραγωδία, αλλά συνάμα και να υπογραμμίσει την πολυδύναμη σύζευξη του επικαιρικού με το διακαιρικό στοιχείο στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία, ο Richard Seaford, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Έσεξ, επιστρατεύει μιν αξιοπροσεκτική όντως δέσμη μεθοδολογικών εργαλείων για τη διευκόλυνση της μελέτης του και την επίτευξη του στόχου του. Μολονότι η επιστήμη της ανθρωπολογίας, κυρίως στη δομική έκδοσή της, αποτελεί τον βασικό μοχλό εργασίας στο ερμηνευτικό εγχείρημα του βρετανού μελετητή, η κοινωνιολο-

Λεπτομέρεια από ρωμαϊκό κρατήρα που εικονίζει τον Τηλέμαχο

γία και η πολιτική οικονομία αποτελούν τα άλλα δύο δυναμικά υπομόχλια της προσπάθειάς του. Περιτό να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι οι παραπάνω τρόποι διερεύνησης – αλλά και αρκετοί άλλοι που χρησιμοποιούνται κατά περίπτωση – ενός τόσο επιβλητικού οε όγκο και εκπληκτικού σε ποικιλία υλικού θα απέβρισαν αναποτελεσματικοί, αν δεν συνοδεύονταν και από την παρουσίαση και την εξαναγκαστική ανάληψη των οικείων ηθών. Πράγματι ο συγγραφέας δεν φειδύεται παράδειγματικών αναφορών σε μια πλειάδα έργων, που καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα της αρχαίας ελληνικής και λατινικής γραμματικής.

Η λατρεία των πρώων και οι κοινωνικές οριότητες

Πέρα από τις αναγνωρίσιμες αυτές αρετές και την αξιόπιστη σοβαρότητα των προθέσεων, πρέπει να σημειωθεί ότι ο

βιβλίου του Seaford ήδη από την εποχή που εκδόθηκε για πρώτη φορά στην αγγλική γλώσσα, το 1994, δεν έπαυσε να θεωρείται ένα έντιμο φιλοφελούμενο έργο, για το οποίο δεν θα μπορούσε ίσως κανείς να ισχυριστεί – ιδιαίτερα σήμερα – ότι διακρίνεται από μια εντελώς ακαταμάχητη επιχειρηματολογία και ολοσφαιρού πειστική συλλογιστική. Ανατίρητο γεγονός είναι ότι σε τέτοιου είδους μεγαληπήλες συνθέσεις η ανάγκη τήρησης μιας ενιαίας γραμμής πλέυσης οδηγεί, ενίοτε ασυνείδητα, τον ερευνητή στην υιοθέτηση συχνά προκρούστειων μεθόδων και καμιά φορά στην προσηλυτική ακόμη και σε εξζητημένες λίσσες προς μεγάλη φυσικά απογοήτευση του υποφασμαμένου και, γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, απαιτητικού αναγνώστη.

Βεβαίως σε καμιά περίπτωση η παραπάνω παρατήρηση

δεν έχει σκοπό να υπονομεύσει ούτε και κατ' ελάχιστον τη γενικότερη αξία του βιβλίου, αλλά αντίθετα να προειδεάσει τον μη ειδικό ότι η επιχειρηματολογία του Seaford δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις τόσο αφροπλιστική και συνεπώς απρόσβλητη από την κριτική. Ωστόσο, σφειλούμε να τονίσουμε ότι συγκεκριμένα συμπεράσματα της εργασίας του, καρπού όντως πολύχρονης ενασχόλησής του με συναφή θέματα, αποσπλούν αναμφίλεκτα μια ανεκτίμητη για τη φιλολογική επιστήμη κατάκτηση. Ειδικότερα η διεξοδική συζήτηση σχετικά με τον σοβαρό λειτουργικό ρόλο που επέτειε η ηρωική λατρεία στη συγκρότηση συνεταιζιμένων κοινωνικών ομάδων, καθώς επίσης και η εμπερίστατη επισκόπηση των εποχικών αντιστοιχιών στον τομέα ειδικότερα της αθηναϊκής τραγωδίας, επιτυγχάνουν με απaráμλλο όντως τρόπο να κλιμακώσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή του αναγνώστη. Η μεγάλη τέχνη του συγγραφέα στην προκειμένη περίπτωση είναι ότι παραμερίζει με μαεστρία το πομπικό περιβλήμα των έργων και αποκαλύπτει τον σχεδόν πάντοτε συγκεκριμένο κοινωνικό αναπαλιό.

Η τελεουργική σκηνογράφηση

Πέρα από τα γενικότερα αποτελέσματα της προσπάθειας αυτής στην ερμηνεία των έργων, η ένταξη των ομηρικών επών και της τραγωδίας στο ιστορικό περιεχόμενο τους είναι δυνατό συχνά να οδηγήσει σε μιν ακριβέστερη στήθση όχι μόνο συγκεκριμένων αισθητικών, αλλά και πολιτικών αξιών και εννοιών. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη νέα οπτική, η επικήθεια έκσταση, που μετασταθεμεί από την εξέδρα σκηνής της *Μιδάδας* στις ψυχές των ακροατών, αναπαράγει συν τοις άλλοις σκηνιστήματα τόσο για τη επι-

διωκόμενα ενός πιο εγκόπιου – και γι' αυτόν τον λόγο λιγότερο επικού – προβληματισμού. Ενώ η προσοχή μας προσηλώνεται στην τελεουργική σκηνογράφηση της ανθρώπινης οδύνης, ο ρεαλιστικός πυρήνας του μύθου παραπέμπει στη διαπάλη ανάμεσα στη διωλυτική δύναμη του ανεξέλεγκτου θρήνου και στην επιτακτική ανάγκη αποκρυψής της απρόσδοξης αποκαταστροφής. Κάτι ανάλογο ισχύει και στην αττική τραγωδία, όπου ο Seaford, σε αντίθεση με άλλους ερμηνευτές, ορθά αναγνωρίζει τη δυνατότητα της αφηγηματικής ολοκλήρωσης των δραματικών έργων. Η *prima facie* συντηρητική θα λέγαμε στροφή του συγγραφέα πρέπει να χαιρετιστεί ως άλλο ένα αποφασιστικό βήμα απομάκρυνσης των μελετητών από ακραίες αποδομιστικές θεωρήσεις του παρελθόντος, οι οποίες αρνούνται πεισματικά τη δεσπόζουσα λειτουργικότητα των θρησκευτικών συνδηλώσεων ακόμη και σε όρμα οργανωμένα ποιητικά δημιουργήματα, όπως η τριωνική *Ορέστεια* του Αισχύλου.

Όλα τα παραπάνω, τόσο σημαντικά για την ευχερέστερη κατανόηση των ομηρικών επών και της τραγωδίας, δεν θα παρορουσιάζονταν με τρόπο τόσο εύληπτο και εύληπτο αν δεν είχε διαμεσολαβήσει η εύστοχη μεταφραστική προσπάθεια του Βάιου Λιαπή, η οποία – λαμβάνοντας υπόψη τον όγκο του βιβλίου, την πυκνότητα του ύφους και των νοημάτων και το αμύθητο της ορολογίας – αποτελεί όντως αξιοθαύμαστο φιλολογικό επίτευγμα. Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ελληνική έκδοση συνοδεύεται από υποσελίδες επεξηγηματικές σημειώσεις και γλωσσάριο όρων, που διευκολύνουν σημαντικά την τελική απόψηση των συμπερασμάτων αυτής της ρηθιμελέτης, αλλά όχι πάντοτε απόλυτα επιστημονικής εργασίας.

Ο κ. Ανδρέας Μαρκαντώνος είναι Λέκτορας Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών